

Iva Hadj Moussa: Havířovina, Host, Brno 2022

VTIPNĚ, A NE TRAPNĚ? JDE TO!

Alena Šidáková Fialová

„Román o spisovatelské krizi a tajemství jednoho domu“ je podtitul třetího románu Ivy Hadj Moussy. Po rozpačitém přijetí její prvotiny *Šalina do stanice touha* (2020) a naopak příznivých ohlasech *Démona ze sídliště* (2021) provází její *Havířovinu* (2022) zvědavost – jak to dopadne tentokrát? Palec nahoru, nebo dolů?

Slova jako „tajemství“ a „krize“, tmavá modř obálky a černé obrysy větví na ní upomínají na ladění *Démona ze sídliště*, tedy na příběh party dospívajících kluků, kteří na hřbitově zkouší vyvolat dábla a nestačí se pak divit, co jen možnost jeho existence vyvolá v jejich životech. Na rozdíl od dospívajícího mužského vypravěče je vypravěčkou *Havířoviny* žena ve středním věku, která se po konci vztahu i kariéry vrací do rodného domu na jihočeské vesnici. Ve věku, kdy by měla být na vrcholu sil a chlubit se manželem, dětmi, domem a dalšími životními úspěchy, si líže rány u rodičů a nemá nic – kromě pochybné spisovatelské kariéry. A tak ji napadne, jak dát smysl jinak spíše trapnému návratu domů: začne se zajímat o tajemný dům ve vsi zvaný Havířovina, o němž se odjakživa říkalo, že je prokletý a že se v něm dějí podivné věci. S cílem napsat o něm knihu a zlepšit si tak spisovatelské renomé (neboť záhadu a tajemno mezi čtenáři letí) a se zápletem investigativní žurnalistky (protože pátrání po dávných krimách a zločinech letí neméně) obchází

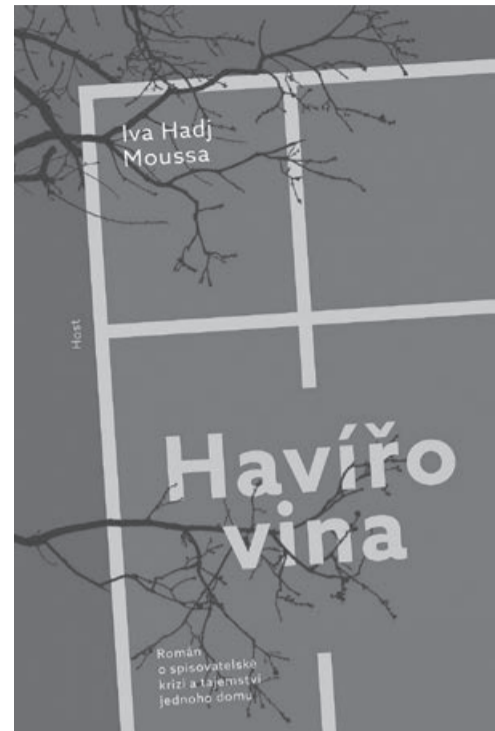
vesnici, ptá se a nahrává výpovědi svých sousedů. Postupně zjišťuje, jak to bylo s obyvateli Havířoviny, v níž došlo k vraždě. Proč se v neobydleném domě občas mihotá podivné světlo a pohybují se v něm stíny, proč o některých událostech místní nechťejí mluvit a proč hlavní hrdince chodí výhrůžně anonymy ozrazující ji od rýpání ve starých ranách.

Na pozadí boomer společenských próz vracejících se k tragickým událostem 20. století ovšem *Havířovina* působí překvapivě svěže – nejen proto, že se už nevrací k válkám, odsunu ani kolektivizaci. Historií tu jsou „devadesátky“, spíš tragikomické než heroické. Detektivní linka, která táhne děj, se tu střídá s rovinou osobní, v níž vypravěčka vtipně a s ironií komentuje svůj životní stav, přechází život i vztah dospělého dítěte se stárnoucími rodiči („Rodiče ve mně vždycky viděli víc, než ve skutečnosti jsem, a mě to zároveň dojmá a rozčiluje. Někdy si říkám, jestli tento jejich předpoklad nehraničí s nějakou duševní poruchou, která lidem zabraňuje vnímat věci tak, jak jsou. Občas je dokonce podezírám z toho, že berou nějaký utupující léky, ale možná jen demonstrují podstatu udržitelného rodičovství: za žádných okolností nevidět své dítě realisticky.“ – s. 18). Podobně reflektuje i stav současné literatury a čtenářství, stejně jako figurky ze současné vesnice („Já jak se nezasměju, tak mě to nebaví. A pak třeba poučný knihu, ty mám taky ráda. O skutečných lidech a událostech. A to ani nemusí být za každou cenu vtipný, když je to ze života. Buď se zasměju, nebo poučím.“ *Ostatní ženy spokojeně příkivují. Tak třeba Hotýlek na Islandu, Kavárnu v Kodani, Cukrárnou v Paříži, Čajovnu*

v Tokiu... vyjmenovává žena ve vestě. Člověk může v duchu cestovat, něco se dozví, a ještě ke všemu je to takový pohazení po duši. A hlavně – jak říkám – je to ze života. Ano, vyložené ze života, pomyslí si a podívám se na mámu. Ta mi věnuje rozpačité pohled.“ – s. 39). Do toho se postupně přidává další příběhová vrstva reflektující hrdinčin pokus o nový vztah s mužem, který je také zapletený do případu podivného domu, a proměny dávného přátelství se spolužačkou.

Jenže jak už to bývá, vše se tak nějak zvrtno: záhadný dům nakonec žádná strašidla neskrývá, zatímco příčinou mnoha nevyřešených a zamčovaných traumat se ukáže být všemi blahosklonně přehlížené rodinné a sexuální násilí a obtěžování. Věc, která se v tradiční společnosti odjakživa považovala za víceméně normální a běžnou, a hlavně za takovou, o níž se nemluví. Tato rovina příběhu vnáší v závěru do prózy aspekt aktuální, až angažovaný a příběh tu trochu ztěžkne („Zvedne vědi mi žaludek. Proč s tím chlapem někdo něco neudělal? Proč to všichni přehlíželi, proč jsme mlčely? Proč jsme dohnaly Danu k tomu, aby nakonec zoufale vzala spravedlnost do vlastních rukou?“ – s. 220). Vesnice tu už není pouze vtipnou přehlídkou podivnů – jsou to právě ti „normální“, kteří o všech všechno vědí (anebo si to alespoň myslí) a to, co se vymyká a nesedí do zavedených kolejí, přehlížejí nebo odsuzují.

Závěrečných rozřešených vražd a provalených nemanželských dětí je možná na jednu knihu až moc, nějaký ten detail někdy nesedí, nicméně autorce se podařilo udržet všechny roviny vybalancované a neskouzávat ke

snaze šokovat, poučovat či bavit za každou cenu. Představila svižně odvyprávěný román, který je jednou odlehčený a jindy závažnější, sebeironický, ale i napínavý a trochu tajemný. Román, který si nehraje na víc, než co v něm skutečně je, nepředstírá tíhu, hlubokomyšlnost ani převratný literární experiment. Nabízí vtipné, chytlavé, a přitom chytré čtení. V celku současné literatury to je kombinace, jež se nevidí zase tak často. ■

TÍŽIVÉ NÁVRATY DOMŮ

Milan Pavlovič

Iva Hadj Moussa (1979) v posledních třech letech vydala čtyři prozaické knihy, přesto zůstává – myslím nespravedlivě – trochu ve skrytu jiných autorů a autorek. K tomu, aby dosáhla výraznějších úspěchů u čtenářské i kritické obce, scházela především větší vážnost a naléhavost sdělení, neboť hlavní síla próz představovala současně jejich největší úskalí: romány *Šalina do tramvaje touha* (2020) i *Démon z předměstí* (2021) vynikaly zejména ironií a situační komikou, autorka se do svých postav bez milosti zakousla a nepouštěla, avšak další krok chyběl. Ironie je přitom schodem k velikosti, ale nikoli schodem posledním. Romány tak zůstaly pod vrcholem, ze kterého by mohly shlížet na literární krajinu.

V nejnovější próze Hadj Moussa vychází ze stále frekventovanějšího námětu návratu na venkov. Protagonistka, nepřilíh úspěšná spisovatelka, se stahuje k rodičům do rodného domu poté, co prodělala zamklé těhotenství a rozpadl se jí vztah, a trochu bilancuje svůj život. Na vsi už si ale připadá odcizená, před starousedlíky cítí stud a potřebu se omlouvat. Hledá námět na nový román a najde ho v záhadném domě obklopeném vraždami či nevyjasněnými událostmi, který poutá její pozornost už od dětství. Ten se nazývá dle příjmení prvních obyvatel, přičemž samo slovo v sobě „obsahuje něco zaprášeného, obtěžkaného tvrdou dřinou a umazaného od sazí“ (s. 55). Grafika na obálce rozseknutím názvu na Havířovinu výmluvně naznačuje tematickou osu a tajemnost jde ještě dál, když i protagonistka během zkoumání domu dostává anonymní výhrůžky. Kniha o jednom domě tak postupně začíná rozplétat stinné stránky celé vsi.

V poznámce na klopě knihy autorka zmiňuje, že je nová próza o dost jiná než ty předchozí. Signalizuje to i zvolená perspektiva, protože zatímco protagonistka *Šaliny* je mělká a povrchní a v *Démonu* vyprávěním prostupuje popletenost mládí, zde dochází k menšímu odstupu mezi postavou a čtenářem, a navíc introspekci provádí spisovatelka, která zrovna prochází autorskou krizí. Chvilí to platí a román nasazuje vážný tón,

skoro až sebelibostivý, je plný pochyb a obav – postupně se ale ukazuje, že autorský naturel je příliš silný, do popředí víc a víc vystupují subverze a cynismus a stále větší prostor si dobývá humor, který probublává napovrch.

Podobně jako v případě tábořského *Démona* jde i zde o jihočeskou lokaci: *Démon z předměstí* přitom novou prózu trochu předznamenal, když už i tam se lehce pátrá po záhadách a hříších z minulosti. Vesnice poblíž Písku, do které Hadj Moussa poslední příběh zasazuje, má přes čtyři stovky obyvatel a schází tím, že mladí se sem nehrnou. Prostředí vesnice autorka popisuje a analyzuje, ale neidealizuje ho ani nezavrhuje. Vidí jeho pro i proti, vyhrčené kontrasty nevznikají a žádná srovnání nepodniká. Pouští se do „pátrání, maskovaného snahou zaznamenat historii vesnice, vydolovat z paměti lidí pozoruhodný i zcela banální historky“ (s. 49). Spisovatelství překrývá orální historií, zajišťuje vzpomínky pamětníků a téměř detektivně seskládává příběh domu, ve kterém někteří vidí hru nadpřirozených sil a jiní ho odvíjejí třeba od geopatogenních zón.

Symbióza mezi hlavní postavou a psaním se přitom u Hadj Moussy udržuje pravidelně: v *Šalině* je jí redaktorka časopisu a v *Démonu* mladý textař pokoušející se o povídky, stejně jako jde o spisovatelku v jedné povídce ze souboru *Hlavně na to nemysli* (2020) či v jedné z knih pro mládež, které autorka psávala pod rodným příjmením. Román o tom, jak vzniká román, je sice ohraný námět, ale zde poměrně funguje. Když pak vypravěčka tvorbu svého díla komentuje, dochází ke stálé oscilaci mezi románem, který píše, a románem, jež drží čtenář v ruce, až se nakonec obě rozštěpuje a kniha končí tím, že žádná kniha nebude. Objevuje se řada poznámek k vlastní tvorbě, které se pohybují na hraně mezi komentářem a metakomentářem, či množstvím zcizovacích efektů: „Samožřejmě, přitakávám. Zdravíčko máme jen jedno. Zdravíčko! Tenhle rozhovor patří k těm méně podařeným. Případám si trapně a vlezle. [...] Tenhle minirozhovor do knížky asi nedám.“ (s. 62)

V jedné pasáži vypravěčka kupříkladu uvažuje, že kdyby se v mládí nerozešla s tehdejšími přáteli, teď by nejspíš „nepsala pitomý, ukřivčený knihu, ale starala se o zahrádku a kontrolovala dětem úkoly“ (s. 21). V onom přemítání nad uplynulými možnostmi, ale i v tematizaci mateřství se román prolíná se zhruba souběžně vydanou prózou Marie

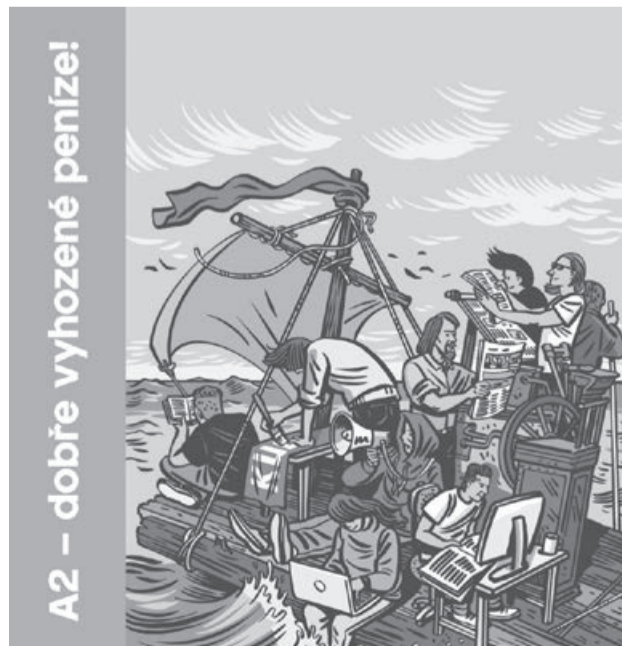
Hajdové *Jeřabinový dům* (recenzováno ve *Tvaru* 5/2023). Obě protagonistky prodělají zamklé těhotenství, rozejdou se s partnery, opustí dosavadní práci a stáhnou se na delší dobu na rodný venkov. Obě se krátce zapletou s mužem z vesnice a konfrontují se s kamarádkou z dětství, která ve vsi zůstala. Zde je to hospodská Dana, kterou manžel bije a podvádí, ale snáší to a ve vyhrocené pasáži trumfuje, že na rozdíl od vypravěčky má alespoň nějakého muže a dvě zdravé děti. Vypravěčka se porovnává i s manželi Havířovými, kteří se „oba dožili vysokého věku, a přesto po nich nic nezůstalo. Pár fotek... a větvička na náhrobku“ (s. 57).

Podobnou váhavost jako nad životem pociťuje vypravěčka i nad vedením rozhovoru či nad svým psaním („Občas dlouhý minuty přemýšlím nad každým slovem. Je lepší slovo domněle, nebo zdánlivě? Nebo je to úplně jedno? Kdo o tom rozhoduje? Co je přesnější a co libozvučnější? Vztekla mažu celý odstavec a okamžitě je pak v panice zase vracím zpátky.“ – s. 31). Rozkolísané je – což osobně považují spíš za prospěšné – i žánrové vymezení, kdy podle průběhu děje má próza blízko tu k detektivce, tu zase k humoristické próze, tu k próze psychologické a jinde se letmo dotýká třeba thrilleru. Jak se příběh utahuje, i přes nevinnou počáteční snahu

„do knihy zahrnout historii zdejších starých domků a stavení“ (s. 39) roste napětí a vychází najevo jakýsi „hájičkovský“ morální neklid. Nejistota ale zůstane a mnohé stran událostí i postav zůstane nedořečeno.

I tentokrát Hadj Moussa exceluje především pozoruhodnými dialogy a suverénním, výrazně hovorovým a nápaditým jazykovým projevem (slunce se kupříkladu „vylouplo z mraků jako žlutouk oddělené od bílku“ – s. 169; o noční košili vypravěčka říká, že byla „otřesná, červená s obřími bílými puntíky, a vypadala jsem v ní jako hrneček na kakao“ – s. 190). Přesto tentokrát zůstává dost prostoru pro vážnější témata, ať jde o násilí v rodinách – onen tak pravidelný element dnešních próz z venkova –, či o různé zneužívání dívek a žen, mnohdy okolím bagatelizované, ale často až po letech vyplouvající ven s odhalením šrámů, které zanechalo. Když vypravěčka zmiňuje „ženský, který bijou a ponižují jejich chlapi. Všechny bezbranný holky, co je očumujou, osáhavaj [sic] nebo znásilňujou mužský“ (s. 216), mávají nad tím všichni rukou. „Proč to všichni přehlíželi, proč jsme mlčely?“ ptá se téměř v závěru (s. 220). Ačkoli mám pocit, že v čistě humoristických pasážích je autorka nadále přesvědčivější a silnější, zdá se mi důležité, že konec vede právě tudy. ■

inzerce

Předplatte A2 kulturní čtrnáctideník kamarádovi, který má hluboko do kapsy, své oblíbené instituci nebo třeba mámě, protože ji máte stejně nejradši, za nedotovanou cenu.

Roční Férové předplatné A2 za 1471 Kč objednávejte na adrese

distribuce@advojka.cz